

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 3 листопада 2023 року)

2023

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» В. С. Загороднього
(наказ № 3559-41 від 01.11.2023 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, академік НАПН України, д.ю.н., професор, Заслужений юрист України **Ківалов С. В.**

Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор, Заслужений юрист України **Аракелян М. Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»;

Гребенюк Дмитро Олегович – асистент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-й річниці ухвалення Загальної декларації прав людини 1948 р., 3 листопада 2023 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2023. 549 с.

Секція № 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Аракелян Мінас Рамзесович
проректор з наукової роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія», д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ
РОЗГЛЯД В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Право на справедливий судовий розгляд є одним із фундаментальних принципів міжнародного права, який відіграє важливу роль у захисті прав людини в умовах збройних конфліктів та забезпеченні справедливості у вирішенні правових спорів як у національному, так і в міжнародному контекстах. Це право гарантує кожній особі доступ до незалежного та неупередженого суду під час розгляду цивільних, кримінальних та адміністративних справ.

Так як право на справедливий судовий розгляд є однією з основних гарантій прав людини і громадянина, воно закріплено в багатьох міжнародних правових інструментах, включаючи Загальну декларацію прав людини 1948 р. та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р.

Відповідно до ст. 8 Загальної декларації прав людини вказується: «Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах

компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом» [1]. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права йде далі та вказує зобов'язання для держав, які беруть участь у Пакті: «забезпечити всякій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні; забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими властями або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту; забезпечити застосування компетентними властями засобів правового захисту, коли вони надаються» [2].

Важливо відзначити, що в усіх міжнародно-правових документах відсутнє чітке та загальновизнане формулювання поняття «право на справедливий судовий розгляд». Це поняття складається з переліку процесуальних прав, які визначені в законах кожної окремої держави. Залежно від природи самого судового розгляду, процесуальні права можна розділити на дві категорії як процесуальні права осіб, які обвинувачуються у скоєнні кримінальних злочинів та процесуальні права фізичних осіб щодо їх цивільних прав та обов'язків. Таким чином, право на справедливий судовий розгляд,

який є сукупністю процесуальних прав, кожне з яких має свій власний контент, який не зовсім ідентичний його правам, але повністю розкривається у всій їхній повноті. Кожен спеціальний процесуальний закон є невід’ємною частиною права на справедливий судовий розгляд.

Одним з ключових моментів у забезпеченні права на справедливий судовий розгляд є значення незалежного та безстороннього суду, яке можна розглядати в прецедентному праві. Щоб бути незалежним, суд повинен мати можливість виконувати свої функції незалежно від будь-якої іншої гілки влади, особливо виконавчої. Для того, щоб бути неупередженими, судді, які входять до складу суду, не повинні мати упереджених уявлень щодо розглянутого ними питання або діяти таким чином, щоб сприяти інтересам однієї сторони. Окрім цієї вимоги щодо суб’єктивної неупередженості, регіональні органи з прав людини зазначають, що суд також має бути неупередженим з об’єктивної точки зору, тобто він має запропонувати достатні гарантії, щоб виключити будь-які законні сумніви щодо його неупередженості.

Практика Європейського суду з прав людини відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання принципу незалежності судової влади та правового захисту суддів. Цей принцип є фундаментальним для забезпечення справедливого судового процесу та захисту прав людини в тому числі і в період збройних

конфліктів. Європейський суд з прав людини визнає незалежність суддів як один із основних принципів справедливого судочинства та захисту прав людини, а також розглядає справи, де існують аргументи щодо можливих порушень незалежності суддів, та встановлює, чи були порушені принципи незалежності та об'єктивності. Практика Європейського суду з прав людини у справах про незалежність суддів допомагає встановлювати стандарти щодо захисту суддів від неприпустимого впливу та забезпечення їхньої незалежності для забезпечення справедливого судового процесу і захисту прав людини [3].

Отже, право на справедливий судовий розгляд представляє собою один з ключових принципів в міжнародному праві, спрямований на захист прав людини та забезпечення справедливості на світовому рівні. Це право охоплює різноманітні аспекти процесуальних гарантій і встановлює стандарти для функціонування незалежних та об'єктивних судів, проведення публічних слухань і дотримання строків розгляду справ.

Право на справедливий судовий розгляд не тільки знаходить своє відображення у різних міжнародних угодах, а й охороняється міжнародними судами та органами. Це право забезпечує основні принципи правової гарантії та захисту інтересів всіх осіб перед судом. Проте, незважаючи на широке визнання цього права, виклики, пов'язані із суверенітетом держав та

обмеженим доступом до судів у певних випадках, залишаються актуальними питаннями. Розвиток міжнародних норм та механізмів для забезпечення дотримання права на справедливий судовий розгляд залишається важливим завданням для міжнародного права та міжнародних відносин.

Джерела:

1. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1973 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Independence of the justice system. European of Human Rights. 2023. URL:

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_independence_justice_eng

Бехруз Хашматулла Набієвич

завідувач кафедри міжнародного та

європейського права

Національного університету

«Одеська юридична академія», д.ю.н., професор

АКТУАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДИСКУСІЙ ЩОДО СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Нині міжнародний правопорядок зазнає фундаментальних змін, що має схожість із попередніми нестабільними періодами